

УДК 633.854.78:665.347.8:339.5

DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2026-2-49>

СВІТОВЕ ВИРОБНИЦТВО СОНЯШНИКА ТА МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ СОНЯШНИКОВОЮ ОЛІЄЮ

О. В. ШКУРУПІЙ

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки та публічного управління
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5818-7651>

Т. А. ДЕЙНЕКА

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки та публічного управління
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8498-040X>

О. Д. ДИВНИЧ

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та публічного управління,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0290-4030>

Анотація. *Мета статті* полягає поглибленні аналізу міжнародної торгівлі на основі логіки взаємозв'язку світового ринку насіння соняшнику (сировинного), світового ринку продуктів олійно-жирового виробництва на основі соняшнику (переробного) та світового ринку соняшникової олії (кінцево продуктового), які є вертикально пов'язаними та сполучаються як *upstream – midstream – downstream* ринки, а також виокремлення проблем щодо статусу, ролі та місця України у зазначеному ланцюгу ринків послідовної переробки. **Методика дослідження.** Дослідження базується на застосуванні системного підходу з використанням методів абстрагування, логічного узагальнення, економіко-статистичного аналізу та графічного моделювання для виявлення закономірностей розвитку світового виробництва соняшнику та міжнародної торгівлі соняшnikовою олією. **Результати.** Доведена доцільність комплексного підходу до аналізу міжнародної торгівлі продукцією соняшnikового комплексу на основі застосування логіки взаємозв'язку вертикально пов'язаних ринків. Виявлено та аналітично підтверджено високий рівень концентрації зазначених світових ринків. Аргументовано особливий статус України, як ключового гравця домінуючої групи учасників ринку соняшnikової олії та безперечного лідера у світовому експорті. **Практична значущість результатів дослідження.** Обґрунтовано ефективність експортної орієнтації виробництва соняшnikової олії в Україні. Показано, що переміщення ланцюга доданої вартості в середину країни, сприяє посиленню експортних позицій і зміцненню стійкості економіки України.

Ключові слова: світове виробництво, міжнародна торгівля, експорт, вертикально пов'язані ринки, ланцюг доданої вартості, концентрація ринку.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Виробництво соняшника та міжнародна торгівля продуктами його переробки виступають важливим об'єктом сучасних прикладних досліджень у сфері світової економіки. В умовах структурних змін аграрного виробництва, трансформацій глобального продовольчого ринку та посилення ролі країн-експортерів особливої актуальності набуває комплексний науковий аналіз чинників забезпечення стабільності світових поставок рослинних олій.

Перспективи розвитку світового ринку олійних культур пов'язані зі зростанням населення світу, урбанізацією та збільшенням попиту на рослинні жири. Міжнародна торгівля соняшnikовою олією також має стратегічне значення для забезпечення

продовольчої безпеки багатьох країн. Отже, і виробництво соняшника, і торгівля соняшnikовою олією у їх зв'язку і взаємозалежності, повинні розглядатись як ключові компоненти світової продовольчої системи. Важливість досліджень за окресленою проблематикою посилюється тим, що світовий ринок рослинних олій перебуває під впливом комплексу чинників. Традиційно визначальними є природні умови, однак у сучасних умовах дедалі більшого значення набувають гео-економічні та особливо геополітичні фактори.

Важливим напрямом досліджень світового виробництва соняшника та міжнародної торгівлі соняшnikовою олією є місце і роль України в системі зазначених міжнародних відносин. Україна є ключовим гравцем ринку. Вона традиційно посідає провідні позиції у світі за виробництвом

насіння соняшнику та є одним із найбільших експортерів соняшникової олії. Виробничий та експортний потенціал України значною мірою визначає тенденції розвитку міжнародної торгівлі соняшником і соняшnikовою олією та рівень продовольчої безпеки багатьох країн світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасна проблематика світового виробництва соняшнику та міжнародної торгівлі соняшnikовою олією відносяться, передусім, до поля науково-прикладних досліджень, тому вона широко та регулярно висвітлюється у звітах та аналітичних оглядах міжнародних організацій, профільних міністерств України, а також у відповідних документах інших країн. Серед найбільш значущих – дослідження Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) та Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) [1; 2], Міністерства економіки, докiлля та сільського господарства України [3; 4; 5], International Grains Council (IGC) [6], United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service (USDA FAS) [7] та інші.

Науковцями, експертами, аналітиками розглядаються визначальні тренди світового ринку соняшnikової олії та перспективи експорту в умовах сучасних викликів (Nitsenko V., Mardani A., Streimikiene D., Ishchenko M. [8]), стан світової торгівлі соняшnikовою олією в умовах COVID-19 та конфлікту між росією та Україною (Boz F., Yilmaz B., Özekicioğlu H., Topuz H., Ünlü U. [9]), ринок соняшнику в Україні в умовах сучасних викликів (Makarchuk O. [10]), внесок України у глобальну продовольчу безпеку (Martyshchev P., Bogonos M., Nivievskiy O. та ін. [11]).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В статті представлені результати комплексного аналізу міжнародної торгівлі продукцією соняшnikового комплексу на основі розгляду світового ринку насіння соняшнику, світового ринку продуктів його переробки та світового ринку соняшnikової олії як взаємопов'язаних елементів єдиного вертикального ланцюга створення вартості (upstream – midstream – downstream). На відміну від існуючих досліджень, у яких зазначені ринки аналізуються переважно ізольовано, запропонований науково-методологічний підхід формує цілісне уявлення про механізм формування вертикально інтегрованого ланцюга доданої вартості, в межах якого зміни на одному рівні зумовлюють трансформації на інших; про природу міжринкових залежностей, причини та наслідки структурних зрушень.

Це також дозволяє конкретизувати особливості інтеграції України у глобальний ланцюг послідовної переробки соняшнику шляхом ідентифікації її позиціонування на різних рівнях вертикально пов'язаних ринків та виявлення проблем переходу

до сегментів із вищою доданою вартістю; окреслити напрями підвищення ефективності її участі у світовому ринку.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є поглиблення аналізу міжнародної торгівлі на основі логіки взаємозв'язку світового ринку насіння соняшнику (сировинного), світового ринку продуктів олійно-жирового виробництва на основі соняшнику (переробного) та світового ринку соняшnikової олії (кінцево продуктового), які є вертикально пов'язаними та сполучаються як upstream – midstream – downstream ринки, а також виокремлення проблем щодо статусу, ролі та місця України у зазначеному ланцюгу ринків послідовної переробки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Світовий ринок соняшnikової олії є складною системою економічних відносин, які охоплюють виробництво сировини (насіння соняшнику), її промислову переробку, формування доданої вартості та транскордонне переміщення готового продукту. Функціональне значення цього ринку визначається, передусім, його роллю у забезпеченні споживчого попиту і формування доходів країн-виробників із значним аграрним потенціалом. Динаміка ринку корелює з глобальними демографічними та економічними чинниками, а також із ціновою кон'юнктурою на ринках інших рослинних олій-субститутів (пальмова, соєва та ріпакова олії).

Світовий ринок соняшnikової олії перебуває у послідовному та похідному взаємозв'язку зі світовим ринком соняшнику та світовим ринком переробки насіння соняшнику. Ця система ринків утворює єдиний виробничо-ринковий ланцюг. Світовий ринок переробки насіння соняшнику є похідним від світового ринку насіння соняшнику, оскільки формується на основі пропозиції сировини та визначається її обсягами і цінами. У свою чергу, світовий ринок соняшnikової олії виступає похідним ринком другого рівня, оскільки є результатом функціонування ринку переробки. Таким чином, зазначені ринки утворюють вертикально інтегрований ланцюг взаємопов'язаних похідних ринків.

Світовий ринок соняшнику та продуктів його переробки демонструє високу динамічність та стійке зростання обсягів виробництва сировинної бази. Для світового виробництва насіння соняшнику, попри періодичні коливання, що обумовлені агрокліматичними факторами, властивий позитивний тренд. На 2025/2026 р. його обсяг прогнозується у 54,263 млн. т порівняно з 48,346 млн. т у 2016/2017 МР [12]. Це свідчить про зростання пропозиції соняшnikової олії на світовому ринку та підтверджує стратегічну важливість цієї культури у структурі світової олійної промисловості, що

важливо також для забезпечення довгострокової продовольчої безпеки та підтримання конкуренції серед експортерів.

Особливістю світового ринку соняшнику є високий рівень географічної концентрації виробництва сировини. Дві країни – росія та Україна – сукупно забезпечують понад 57% світового обсягу виробництва насіння соняшнику (2024/2025 МР). Фактично світова олійна промисловість є залежною від двох ключових експортерів, які, крім того, перебувають у стані війни. Наявність біполярності у відносинах країн-виробників соняшнику створює значні геополітичні ризики та обумовлює високу чутливість світових цін на соняшникову олію через війну, політичне протистояння країн та порушення логістичних ланцюгів у цьому регіоні. До цього необхідно додати, що включно з Європейським Союзом, який посідає третє місце серед країн-виробників соняшнику у 2024/2025 МР, концентрація виробництва в Чорноморському та європейському регіонах перевищує 73% [12].

Світовий ринок переробки насіння соняшнику, який є похідним від світового ринку сировини (насіння соняшнику), демонструє наявність коливань. Він є чутливим до геополітичних та економічних шоків, що переносяться з базового ринку насіння соняшнику, а також, традиційно, від кліматичних викликів. Попри окремі спади (зокрема 2022/2023 та 2023/2024 МР), у наш час зміни на світовому ринку переробки насіння соняшнику вказують на відновлення зростання. На 2025/2026 МР переробка прогнозується у обсязі 49,81 млн. т, що на 14,8% більше порівняно з 2016/17 МР і на 4,6% – порівняно з 2024/2024 МР. Зростання на світовому ринку переробки насіння соняшнику є істотно значущим для формування продовольчої та енергетичної безпеки, а також для збереження високої ролі ключових виробників у забезпеченні стабільності світового ринку.

Світовий ринок соняшникової олії (попри наявності коливань за роками) демонструє тренд зростання. У 2024/2025 МР світове виробни-

цтво соняшникової олії становило 20,07 млн. т і збільшилось порівняно з 2023/2024 МР на 8,7%, а порівняно з 2016/17 МР приблизно на третину. У 2025/2026 МР світове виробництво соняшникової олії (20,91 млн. т) продовжувало зростати [7].

Будучи складовою системи вертикально пов'язаних ринків, світовий ринок соняшникової олії віддзеркалює наявність високої концентрації виробництва, за якої провідні позиції належать невеликій групі країн (табл. 1). Так само, як на ринках насіння соняшнику та його переробки, на ринку соняшникової олії визначальні позиції належать двом найбільшим виробникам – росії та Україні. Вони фактично формують структуру зазначеного ринку, оскільки їх сукупна частка у світовому виробництві становить 60% загального обсягу.

Європейський Союз (третя позиція в рейтингу), маючи розвинену переробну інфраструктуру та стабільний внутрішній попит на рослинні олії, забезпечує 15% світового виробництва. Водночас нарощують власний потенціал Аргентина та Туреччина (відповідно 10% та 4% світового виробництва олії), що у середньостроковій перспективі може розглядатись як чинник сприяння диверсифікації міжнародної пропозиції.

Казахстан, Південна Африка, Сербія, Китай та Болівія мають порівняно невеликі обсяги виробництва соняшникової олії. Проте деякі з цих країн мають тенденцію до поступового зростання виробництва завдяки розширенню посівних площ та розвитку експортно-орієнтованих аграрних секторів. З огляду на це, потенційно можна очікувати певне посилення їх позицій у майбутньому, хоча у наш час їх вплив на світову кон'юнктуру залишається незначним.

На світовому ринку соняшникової олії зберігається домінування трьох країн-виробників (росії, України, ЄС), яким у сукупності належить понад 70% його місткості. Разом з цим аналіз динаміки вказує на структурні зміни, що останнім часом відбулись на цьому ринку (табл. 2), у тому числі,

Таблиця 1

Найбільші країни-виробники соняшникової олії, 2024/2025 МР

Країна	Частка у світовому виробництві, %	Загальний обсяг виробництва, млн. т
росія	34	6,73
Україна	26	5,29
Європейський Союз	15	3,04
Аргентина	10	1,93
Туреччина	4	0,79
Казахстан	3	0,69
Південна Африка	1	0,28
Сербія	1	0,22
Китай	0,94	0,19
Болівії	0,70	0,14

Джерело: розраховано за даними [7]

Таблиця 2

Тенденції виробництва соняшникової олії в найбільших країнах-виробниках

Країни	Середнє значення за 10 років, млн. т, 2015–2024 МР	10-річний складний середній приріст, %	Виробництво 2023/2024 МР, млн. т,	Виробництво 2024/2025 МР, млн. т,	Зміна за рік, %
Україна	5,96	0,55	6,75	5,29	-21,6
росія	5,35	7	6,82	6,73	-1,3
ЄС	3,62	0,4	3,89	3,04	-21,9
Аргентина	1,48	5	1,67	1,93	15,6
Туреччина	0,89	3	0,70	0,80	14,2
Китай	0,42	-9	0,22	0,19	-12,6
Казахстан	0,32	18	0,53	0,70	32,4
Південна Африка	0,31	-0,31	0,27	0,28	3,7
Сербія	0,21	4	0,24	0,22	-8,0
Болівія	0,083	13	0,12	0,14	15,6
Світ	19,57	3	22,13	20,07	-9,3

Джерело: розраховано за даними [7]

внаслідок високої концентрації виробництва. Мова йде про те, що Україна та ЄС за останній аналізований рік скоротили виробництво соняшникової олії на 21,6 % та 21,9 % відповідно, а оскільки вони належать до ключових виробників соняшникової олії, їх одночасне скорочення зумовило загальносвітове падіння виробництва на 9,3 %.

Падіння виробництва в Україні на 21,6 % було зумовлено накладанням кількох сильних факторів одночасно. Передусім, на стані ринку соняшникової олії, який є кінцевим продуктово-похідним, а отже, залежним від первинного ринку сировини, позначилось зменшення врожаю соняшнику. Посуха 2024 р. та зниження врожайності, стали визначальними причинами падіння виробництва соняшникової олії в Україні. Того року Україна мала найгірший урожай за останні 10 років.

Іншим істотним чинником зменшення виробництва соняшникової олії стала війна, яка ведеться на території України. Скорочення посівних площ через втрати територій і мінування полів скоротили можливості сільського господарства; в країні утворився дефіцит робочої сили, виникли проблем з логістикою. За відсутності бойових дій на її території та стабільності посівних площ, росія скоротила обсяги виробництва соняшникової олії значно менше (-1,3 % 2024/2025 МР порівняно з 2023/2024 МР).

Необхідно зазначити залежність ЄС від України – у сенсі залежності від українського насіння, поставки якого через війну відбувались з перебоями. Крім того, причинами зменшення виробництва соняшникової олії в ЄС стали менший урожай соняшнику і скорочення його переробки. Мав місце також частковий перехід на інші олійні культури. Наявність достатніх світових запасів інших рослинних олій та їх вища маржинальність стали причинами переорієнтації низки переробних заводів ЄС на ріпак та інші культури.

У 2024/2025 МР також зменшилось виробництво соняшникової олії в Китаї та Сербії (відповідно на 12,6 % і 8,0 % порівняно з 2023/2024 МР). Однак, зважаючи на те, що частки кожної з країн у світовому виробництві становлять близько 1 %, цей вплив неістотно позначився на сукупній ринковій пропозиції.

Аналіз динаміки підтверджує посилення позицій Туреччини, Аргентини Казахстану та Болівії на ринку соняшникової олії, які вже зараз входять в десятку найбільших виробників. Ці країни демонструють найвищі темпи розширення виробництва серед усіх держав зазначеного сегменту країн-виробників олії, що свідчить про активний розвиток олійно-жирового сегмента (розширення посівних площ та технологічну модернізацією переробних підприємств) та зростання їхньої ролі у глобальному ланцюгу поставок.

У 2024/25 МР Аргентина, якій належить 10 % світового виробництва соняшникової олії, збільшила загальний обсяг випущеної продукції порівняно з 2023/2024 МР на 15,6 %; Туреччина, при частці у світовому виробництві 4 % – на 14,2 % відповідно. Динамічно розвивається олійна галузь у Казахстані та Болівії, де річне зростання виробленої соняшникової олії становило 32,4 % та 15,6 % відповідно.

Оцінюючи ринок соняшникової олії у достатньо довгому (десятирічному) періоді розвитку, необхідно (попри наявності коливань за роками), відзначити факт зростання пропозиції. За період з 2014/2015 МР по 2024/2025 МР світове виробництво соняшникової олії зростало зі середньорічним темпом приросту у 3 %. Активність світової торгівлі так само відображала поступальне зростання із помірною волатильністю, зокрема за останні п'ять років (рис. 1).

Зазначені тенденції в експорті зумовлені збільшенням у довгостроковому періоді виробництва у

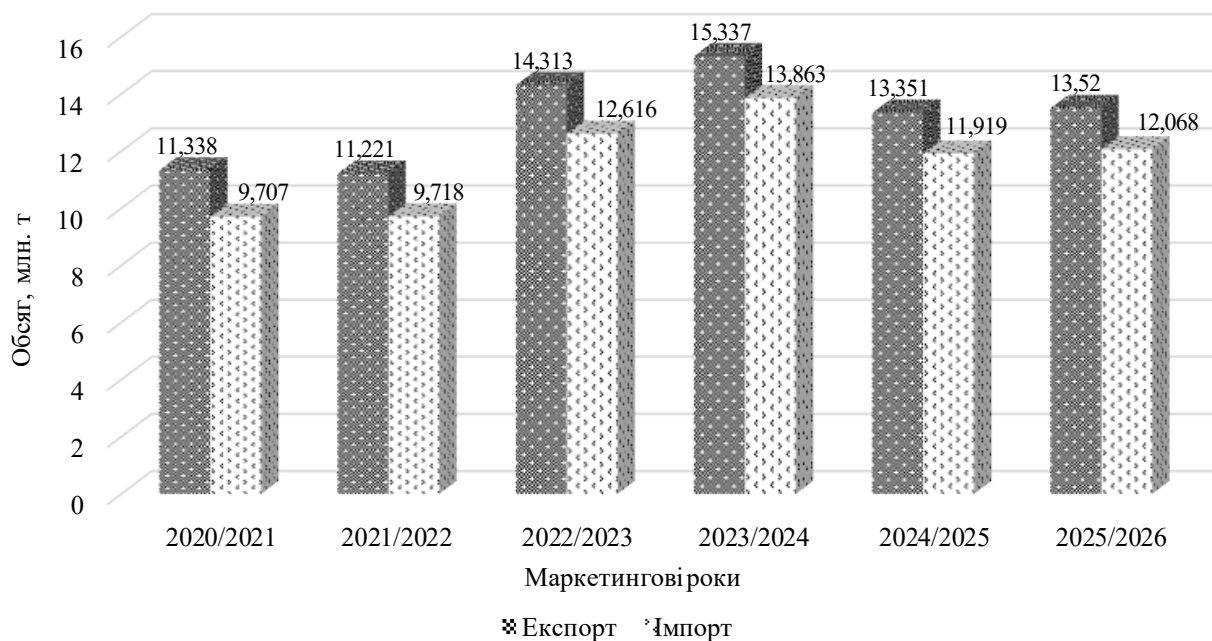

Рис. 1. Динаміка світового експорту та імпорту соняшникової олії, 2020–2025 МР, млн т

Джерело: побудовано за даними [7]

провідних країнах-експортерах, а також підвищенням попиту на рослинні олії у світі через зміну харчових пріоритетів та підвищення індустріального споживання. Зниження у 2024/2025 МР пов'язані з тимчасовими геополітичними та логістичними обмеженнями, проте прогноз на 2025/2026 МР (13,52 млн. т) підтверджує стабільно високий рівень пропозиції на зовнішніх ринках.

Подібну конфігурацію має динаміка світового імпорту. Вона відображає зміцнення споживчого попиту у високоімпортозалежних регіонах, таких як Азія, ЄС та Близький Схід. Зниження у 2024/2025 МР може бути результатом часткового перенасичення ринку та впливу інфляційних процесів на купівельну спроможність країн-імпортерів. Прогнозоване збільшення до 12,068 млн. т у 2025/2026 МР свідчить про збереження стійкого споживчого інтересу.

Порівняння імпортно-експортних показників вказує на стабільний профіцит світової пропозиції соняшникової олії, що позитивно впливає на формування конкурентних умов на ринку. Надлишок експорту над імпортом підтверджує важливу роль провідних виробників у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. Водночас наявна волатильність у динаміці зовнішньої торгівлі підкреслює чутливість ринку до геополітичних та кліматичних ризиків, що потребує стратегічного управління ланцюгами постачання та диверсифікації ринків збуту.

Стан ринку соняшникової олії визначають провідні гравці – країни-ключові експортери та імпортери продукції (рис. 2). Серед країн найбільших експортерів соняшникової олії вирізняються

позиції України (35,5 % світового експорту) та росії (31,5 %); також істотними є частки Аргентини (10,1 %) і Туреччини (7,5 %). Це обумовлено високим рівнем виробництва в зазначених країнах, розвиненою переробною промисловістю, орієнтацією аграрного сектору на експорт і глибокою інтегрованістю у глобальні торговельні ланцюги.

Зміни за роками показують, що Україна зменшила обсяги експорту соняшникової олії (2024/2025 МР до 2020/2021 МР – 90,0 %; до 2023/2024 МР – 75,7 %). Це наслідок ефекту, що виникає на похідному ринку другого рівня. Він формується під дією чинників кожного з вертикально пов'язаних ринків. Тобто, крім дії чинників власне ринку соняшникової олії (міжнародного бізнес-ландшафту та, зокрема, інституційного ландшафту експортної діяльності [13; 14]), на нього також впливають чинники першого похідного рівня (світового ринку переробки насіння соняшнику) та базового (світового ринку насіння соняшнику). Для України такий сукупний ефект первинного, вторинного та третинного ринків є негативним. Проте країна залишається провідним експортером, що підтверджує її стратегічне значення для світової олійно-жирової галузі.

Структура світового імпорту соняшникової олії у 2024/2025 МР демонструє високу концентрацію попиту серед обмеженого кола країн, що зумовлює специфічну конфігурацію світового ринку. Ключові імпортери – насамперед Індія, Європейський Союз і Туреччина – формують ядро світового попиту, спільно забезпечуючи понад половину загального імпорту. Це свідчить про стратегічну значущість цих ринків для світових

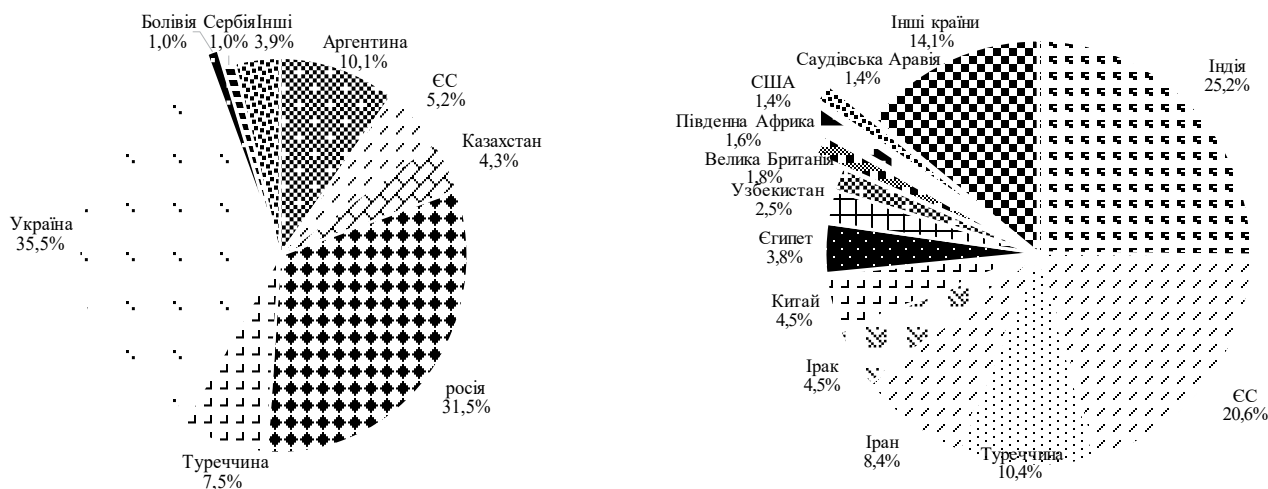

Рис. 2. Основні країни-експортери та імпортери соняшникової олії, 2024/2025 МР, %

Джерело: побудовано за даними [7]

експортерів, передусім, України, яка традиційно є провідним постачальником соняшникової олії.

Разом з цим динаміка останніх п'яти років відображає структурні зрушення: різкий спад імпорту в традиційні центри споживання (Китай, ЄС) та одночасне його зростання у менш ліквідних, але динамічних регіонах (Центральна Азія, Близький Схід). Така структура свідчить про адаптацію світового ринку до змін пропозиції, логістичних обмежень та перерозподілу торговельних потоків, спричинених гео економічними факторами.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Доведена доцільність комплексного підходу до аналізу міжнародної торгівлі продукцією соняшникового комплексу на основі застосування логіки взаємозв'язку вертикально пов'язаних ринків. Світовий ринок насіння соняшнику є первинним (базовим). Він формує сировинну основу для інших – вищих за стадіями виробничого ланцюга ринків. Обсяги виробництва насіння визначають потенціал переробки, а ціни на насіння впливають на собівартість проміжного продукту. Світовий ринок переробки насіння соняшнику є вторинним (похідним). Він формується на основі пропозиції сировини, виступає проміжною ланкою між сировинним і кінцевим ринками та визначає структуру вихідної продукції (соняшникова олія, соняшниковий шрот, соняшниковий жмич). Світовий ринок соняшникової олії є кінцевим продуктово-похідним ринком другого рівня. Він формується як результат переробки насіння та залежить від обсягів вирощування соняшнику, потужностей переробки, технологій виробництва тощо.

Виявлено та аналітично підтверджено, що однією з найбільших відмінностей системи взаємопов'язаних ринків (світового ринку насіння соняшнику, світового ринку продуктів йогопе-

реробки та світового ринку соняшникової олії) є висока концентрація. В Україні та Росії виробляється 60 % світового обсягу соняшнику; ці ж країни на 67 % забезпечують світовий експорт соняшникової олії. Це означає, що стан світових ринків продукції соняшникового комплексу істотно залежить від країн, які визначають місткість зазначених ринків і формують структуру. Зважаючи на війну, яку розв'язала Росія проти України, це робить істотними політичні ризики, на які швидко реагують світові товарні ринки. В сучасних умовах вони стали ключовими поряд з традиційними природно-кліматичними ризиками, коли погодні умови в одному регіоні зумовлюють коливання світових цін.

Визначено місце України в системі вертикально пов'язаних світових ринків продукції олійно-жирового комплексу і її роль у міжнародній торгівлі. Аргументовано особливий статус України, як ключового гравця домінуючої групи учасників ринку соняшникової олії та безперечного лідера за часткою світового експорту. Констатовано, що виробництво соняшникової олії в Україні є експортно орієнтованим – на зовнішні ринки спрямовується понад 90 % виробленої соняшникової олії. Показано переміщення ланцюга доданої вартості в середину країни: перехід від експорту сировини (насіння соняшнику або продуктів його первинної переробки) – продуктів, що мають низьку додану вартість, до експорту готової соняшникової олії та шроту – продукції з високою доданою вартістю. Концентрація доданої вартості в середині країни сприяє підвищенню економічної ефективності та зміцненню експортних позицій України. Додатково виникає мультиплікативний ефект – експорт соняшникової олії зумовлює створення доданої вартості в суміжних галузях, таких як: транспорт і логістика, портова інфраструктура, машинобу-

дування, енергетика тощо. Це посилює загальний позитивний ефект для країни, зміцнюючи стійкість її економіки.

Перспективи подальших досліджень стосуються умов посилення статусу України у глобальному ланцюгу переробки соняшнику та її участі в

системі вертикально пов'язаних ринків. Це передбачає поглиблення наукових підходів до оцінки конкурентних позицій країни на світовому ринку соняшникової продукції та застосування факторного аналізу до вивчення проблем переходу в сегменти із вищою доданою вартістю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Organisation for Economic Co-operation and Development; Food and Agriculture Organization of the United Nations. OECD-FAO Agricultural Outlook 2025–2034. Paris : OECD Publishing; Rome : FAO, 2025. 337 p. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-fao-agricultural-outlook-2025-2034_601276cd-en.html
2. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Food Outlook: Biannual Report on Global Food Markets. Rome : FAO, 2025. URL: <https://openknowledge.fao.org/items/caf71fe4-8559-428d-8809-ac8212989376>.
3. Мінагрополітики дало прогноз щодо агроекспорту на 2024/2025 маркетинговий рік. Київ : Мінагрополітики України, 2024. URL: <https://delo.ua/agro/minagropolitiki-dalo-prognoz-shhodo-agroeksportu-na-20242025-marketingovii-rik-433400/> (дата звернення: 19.01.2026).
4. Стан аграрного експорту України та роль на світових ринках продовольства. Київ : Мінагрополітики України, 2024. URL: <https://minagro.gov.ua> (дата звернення: 21.01.2026).
5. Міністерство економіки України. Як змінився експорт товарів України у 2025 році. Київ : Мінекономіки України, 2026. URL: <https://export.gov.ua> (дата звернення: 14.04.2026).
6. International Grains Council. Grains and Oilseeds Market Report. London : IGC, 2025. URL: <https://www.igc.int/en/default.aspx> (дата звернення: 14.04.2026).
7. United States Department of Agriculture. Foreign Agricultural Service. Sunflowerseed Oil: Production, Supply and Distribution. URL: <https://apps.fas.usda.gov/psdonline/app/index.html#/app/advQuery> (дата звернення: 17.03.2026).
8. Nitsenko V., Mardani A., Streimikiene D., Ishchenko M. Global sunflower oil market: trends and export prospects under modern challenges. Академічні візії. 2026. № 24. URL: <https://www.academy-vision.org>
9. Boz F., Yilmaz B., Özekicioğlu H., Topuz H., Ünlü U. Global sunflower oil trade under COVID-19 and the Russia–Ukraine conflict: a complex network analysis of food system resilience and sustainable finance dynamics. *Frontiers in Environmental Science*. 2026. Vol. 14. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fenvs.2026.1757181/full>
10. Makarchuk O. Analytical assessment of trends and prospects of the sunflower market in Ukraine under current challenges. *Economics and Business Management*. 2025. Vol. 16. No. 4. P. 100–110. URL: <https://economicscience.com.ua>
11. Kyiv School of Economics. AgroDigest Ukraine January 2025. Київ: Kyiv School of Economics, 2025. URL: https://kse.ua/AgroDigest_Ukraine_January_2025.pdf
12. United States Department of Agriculture. Foreign Agricultural Service. Production – Sunflowerseed. Washington: USDA FAS, 2025. URL: <https://www.fas.usda.gov/data/production/commodity/2224000> (дата звернення: 05.03.2026).
13. Шкурупій О. В., Дейнека Т. А., Дивнич О. Д. Інституційний ландшафт експортної діяльності в Україні. *Економічний простір*. 2026. № 209. С. 291–298. URL: <https://economic-prostir.com.ua/article/209-instytutczijnj-landshaft-eksportnoyi-diyalnosti-v-ukrayini/>
14. Сучасні трансформації міжнародного бізнес-ландшафту: просторовий, інвестиційний та інноваційно-технологічний виміри аналізу: монографія / О. В. Шкурупій, Т. А. Дейнека, О. Д. Дивнич, І. Л. Загребельна; за ред. О. В. Шкурупій. Полтава: ПДАУ, 2025. 172 с. URL: <https://dspace.pdau.edu.ua/entities/publication/80326e3d-d3c9-4c24-911b-0cdb0235eff>

REFERENCES

1. Organisation for Economic Co-operation and Development, & Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2025). OECD-FAO Agricultural Outlook 2025–2034. OECD Publishing; FAO. Available at: https://oecd.org/en/publications/oecd-fao-agricultural-outlook-2025-2034_601276cd-en.html
2. Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2025). Food outlook: Biannual report on global food markets. FAO. Available at: <https://openknowledge.fao.org/items/caf71fe4-8559-428d-8809-ac8212989376>
3. Minahropolityky Ukrainy. (2024). Minahropolityky dalo prohnoz shhodo ahroeksportu na 2024/2025 marketingovyi rik [Ministry of Agrarian Policy provided a forecast for agricultural exports for the 2024/2025 marketing year]. Available at: <https://delo.ua/agro/minagropolitiki-dalo-prognoz-shhodo-agroeksportu-na-20242025-marketingovii-rik-433400/> (accessed January 19, 2026). [in Ukrainian].
4. Minahropolityky Ukrainy. (2024). Stan ahrahnoho eksportu Ukrainy ta rol na svitovykh rynkakh prodovolstva [State of Ukraine's agricultural exports and its role in global food markets]. Available at: <https://minagro.gov.ua> (accessed January 21, 2026). [in Ukrainian].
5. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. (2026). Yak zminyvsia eksport tovariv Ukrainy u 2025 rotsi [How Ukraine's exports of goods changed in 2025]. Available at: <https://export.gov.ua> (accessed April 14, 2026). [in Ukrainian].
6. International Grains Council. (2025). Grains and oilseeds market report. Available at: <https://www.igc.int/en/default.aspx> (accessed April 14, 2026).

7. United States Department of Agriculture, Foreign Agricultural Service. (n.d.). Sunflowerseed oil: Production, supply and distribution. Available at: <https://apps.fas.usda.gov/psdonline/app/index.html#/app/advQuery>.
8. Nitsenko V., Mardani A., Streimikiene D. & Ishchenko M. (2026). Global sunflower oil market: Trends and export prospects under modern challenges. *Akademichni vizii*, no. (24). Available at: <https://www.academy-vision.org>.
9. Boz F., Yilmaz B., Özekicioğlu H., Topuz H. & Ünlü U. (2026). Global sunflower oil trade under COVID-19 and the Russia–Ukraine conflict: A complex network analysis of food system resilience and sustainable finance dynamics. *Frontiers in Environmental Science*, no. 14. DOI: <https://doi.org/10.3389/fenvs.2026.1757181>
10. Makarchuk O. (2025). Analytical assessment of trends and prospects of the sunflower market in Ukraine under current challenges. *Economics and Business Management*, no. 16(4), pp. 100–110. Available at: <https://economicscience.com.ua>
11. Kyiv School of Economics. (2025). *AgroDigest Ukraine January 2025*. Available at: https://kse.ua/AgroDigest_Ukraine_January_2025.pdf
12. United States Department of Agriculture, Foreign Agricultural Service. (2025). Production – sunflowerseed. Available at: <https://www.fas.usda.gov/data/production/commodity/2224000> (accessed March 5, 2026).
13. Shkurupii O. V., Deineka T. A. & Dyvnych O. D. (2026). Instytutsiyni landshaft eksportnoi diialnosti v Ukraini [Institutional landscape of export activity in Ukraine]. *Ekonomichniy prostir*, no. (209), pp. 291–298. Available at: <https://economic-prostir.com.ua/article/209-instytuczijnyj-landshaft-eksportnoyi-diyalnosti-v-ukrayini/> [in Ukrainian].
14. Shkurupii O. V. (Ed.), Deineka T. A., Dyvnych O. D. & Zahrebelna I. L. (2025). Suchasni transformatsii mizhnarodnoho biznes-landshaftu: Prostorovyi, investytsiyni ta innovatsiino-tekhnologichniy vymiry analizy [Modern transformations of the international business landscape: Spatial, investment, and innovation-technological dimensions of analysis]. Poltava: PDAU. Available at: <https://dspace.pdau.edu.ua/entities/publication/80326e3d-d3c9-4c24-911b-0cdb0235eef> [in Ukrainian].

Olha Shkurupii, Tetiana Deineka, Olha Dyvnych, Poltava State Agrarian University. Global production of sunflower and international trade in sunflower oil.

Annotation. The purpose of the article is to deepen the theoretical and methodological foundations and to conduct a comprehensive analysis of global sunflower production and international trade in sunflower oil based on the study of interrelations between vertically integrated markets – the raw material market (sunflower seed), the processing market (products of the oil and fat industry), and the final product market (sunflower oil) – as well as to determine Ukraine's place and role in the global value chain. **Methodology of research.** The research methodology is based on a systems approach, which involves the combination of abstraction methods, logical generalization, comparative analysis, economic and statistical methods, as well as graphical modelling to identify structural changes, development trends, and intermarket dependencies at the global level. The information base of the study includes analytical materials of international organizations, statistical databases, and research findings of domestic and foreign scholars. **Findings.** The results of the study indicate that the global sunflower and sunflower product market is characterized by a high level of concentration, as well as a general trend of increasing production and export volumes of sunflower oil. It is demonstrated that the functioning of the market has a hierarchical structure, where the basic raw material market forms the prerequisites for the development of derived markets, and changes at each level lead to transformations across the entire value chain. Key factors influencing global market dynamics have been identified, including agro-climatic conditions, geopolitical risks, logistical constraints, and transformations in demand for vegetable oils. Ukraine's special role as one of the leading producers of sunflower seeds and the world's leading exporter of sunflower oil is substantiated, which determines its strategic importance for ensuring global food security. **Practical value.** The practical significance of the research results lies in their potential use for substantiating strategic directions for the development of Ukraine's agricultural sector, improving economic efficiency and effectiveness of participation in international trade, and optimizing positioning in global markets for high value-added products. The proposed approach to the analysis of vertically related markets can be applied in shaping state agricultural and foreign economic policy, as well as in the practical activities of economic entities for making effective managerial decisions regarding the development of production, processing, and export of sunflower complex products.

Keywords: global production, international trade, export, vertically linked markets, value chain, market concentration.

Дата надходження статті: 16.04.2026

Дата прийняття статті: 07.05.2026

Дата публікації статті: 22.06.2026